
Н.М. Дєєва

**ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВИХ МЕХАНІЗМІВ У
КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО
РОЗВИТКУ ІНДУСТРІАЛЬНОГО РЕГІОНУ**

В Україні протягом останніх дванадцяти років відбуваються глибокі соціально-економічні зміни, обумовлені поверненням країни в русло загальних процесів світового цивілізаційного розвитку, за якими економічні функції суспільства мають підпорядковуватися соціальним цілям. Зміну місця і ролі економіки у житті суспільства забезпечує заміна малоефективного жорсткого планового механізму управління ринковими методами господарювання. На сьогодні національна економіка має певну ринкову інфраструктуру і ринково орієнтованих суб'єктів економічної діяльності, про що свідчить факт виключення України Радою ЄС 9 жовтня 2000 р. з переліку країн з неринковою економікою. Проте подоланий нашою державою шлях у напрямку ринку з соціальним обличчям при беззаперечній наявності позитивних зрушень викликає багато питань, на які неможливо дати однозначні відповіді.

Не вдаючись до ґрунтового і всебічного аналізу перебігу подій в Україні протягом усіх років трансформаційних перетворень і опускаючи усі негаразди, про які достатньо сказано в урядових документах та фаховій літературі, підкреслимо факт започаткування економічного зростання з 2000 р. і набуття ним сталої тенденції. Є всі підстави до його очікування і в наступні два-три роки. Настільки короткостроковий прогноз щодо перспективи закріплення позитивної динаміки економіки як матеріальної бази соціалізації пояснюється природою її досягнення, яка не утримує в собі джерел інноваційного характеру і не гарантує в силу цього від входження в нову фазу економічної кризи.

Відомо, що в системі державного управління та регулювання економіки особливе місце посідає бюджет. За його допомогою держава здійснює перерозподіл частини вартості ВВП відповідно до завдань соціально-економічної політики. Але цей процес має раціональні межі, порушення яких і призводить до деформацій відтворювальних пропорцій і нейтралізації дій бюджетного механізму в суто соціальному напрямку.

У контексті викладеного особливого значення з погляду закріплення тенденцій економічного зростання і надання їй повсюдного і усталеного характеру набуває формування сучасної моделі фінансового механізму державного регулювання економіки, адаптованої до світових стандартів з урахуванням вітчизняної специфіки.

Не можна стверджувати, що дослідженню саме цього фактора із конгломерату чинників забезпечення соціально-економічного зростання не приділяється в науково-практичній діяльності належна увага. Питанням фінансового регулювання економічного розвитку займалися ряд вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких слід виділити Л.Баби́ча, Й.Бескида, В.Беседі́на, О.Василика, В.Гейця, М.Долішнього, О.Зару-

---

бу, В.Кравченка, І.Лукінова, А.Мельника, К.Павлюк, Б.Панасюка, І.Сало, В.Федосова, Л.Шаблисту, С.Юрія та ін. Проте, як правило, наявна теоретико-методологічна база бюджетно-інвестиційного регулювання обмежується загальнонаціональними аспектами трансформації фінансового механізму забезпечення соціально-економічного зростання або виробничо-господарськими структурами на певних сегментах ринку. Між тим строкатість і безсистемність реформ в економічній і соціальній сферах країни в контексті прояву державного впливу на соціально-економічну динаміку найбільш повно проявляє себе на регіональному рівні.

Регіон виконує специфічні соціальні і економіко-виробничі функції, які часто не можуть здійснювати жодні інші адміністративно-територіальні утворення з тієї простої причини, що він як рівень управління є об'єктивно-реальним. Саме у ньому відбуваються процеси, що чинять значний вплив на економічну безпеку України. Тому кризові явища, які найвідчутніше вразили сфери забезпечення цивілізаційних стандартів добробуту населення, треба подолати насамперед на регіональному рівні. На сьогодні започатковано дослідження ряду механізмів регулювання соціально-економічного розвитку регіонів. Але склалася думка про необхідність вивчення лише проблемних питань трансформаційних перетворень. В силу цього під пильне око аналітиків підпадають регіони сільського типу з низьким економічним потенціалом і темпами його відтворення та нарощування. Щодо старопромислових чи то великих промислових регіонів, які протягом тривалого часу з проголошенням незалежності України залишаються лідерами в продукуванні валової доданої вартості взагалі, і на особу зокрема, зі спроможностями нейтралізації негативних явищ через володіння адаптивними якостями, то дослідження по них відсутні.

Основне завдання роботи ми бачили у відтворенні результатів трансформації фінансового механізму державної регіональної політики відповідно до нових умов розвитку фінансової системи України, визначених Бюджетним кодексом, пілотного досвіду взаємопов'язаної розробки програм та бюджету, а також формування здатностей регіону до створення інвестиційного потенціалу та залучення в необхідному обсязі інвестицій для його розвитку, розробки нових науково-практичних підходів до вдосконалення організаційно-фінансового механізму подолання негативних тенденцій щодо реалізації політики соціалізації.

Загально визнано, що сукупність фінансових інструментів, які володіють здатністю до формування фінансових передумов та мотивацій до соціально-економічного розвитку територій, складає зміст регіонального фінансового механізму регулювання економічної та соціальної динаміки. Призначення останнього полягає в задіяні таких складових, які б сприяли стимулюванню економічних і соціальних процесів на регіональному рівні і забезпечували тим самим адміністративно-територіальні утворення достатньою для соціально-економічного розвитку масою фінансових ресурсів.

В цілому фінансовою базою регіону виступає сукупність фінансових ресурсів, що створюються в усіх секторах регіональної економіки або залучаються до неї ззовні. Але, як би там не було, у державному регулюванні економіки окремих регіонів до останнього часу практично єдиним дійовим інструментом впливу місцевих органів управління на соціально-економічні процеси та активізацію господарських перетворень залишається бюджет. Беззаперечно, що безпосередній вплив на динаміку соціально-економічних процесів у регіоні чинить не розмір бюджету взагалі, а бюджетна політика, тобто сукупність економічних і адміністративних заходів, спрямованих на стабілізацію та підвищення ефективності регіональної економіки та зміну добробуту на краще.

Ми схильні до думки, що найбільш простим, але досить інформативним індикатором щодо характеристики бюджетної політики взагалі, і на регіональному рівні зокрема, є процес виконання доходів і видатків бюджету. Статистика виконання зведеного бюджету Дніпропетровської області за дохідно-видатковими параметрами свідчить про злам лише у 2003 р. стійкої тенденції щодо невиконання як за доходами, так і за видатками.

Якщо у 1998 р. зведений бюджет області за показниками, затвердженими місцевими радами, які були більш напруженими відносно розрахунків Міністерства фінансів України, по доходах було виконано на 98%, а по видатках – на 90,8%, то у 1999 р. відповідно – на 85,1 і 82,6 %; у 2000 р. – на 98,4 і 92; у 2001 р. – на 95,8 і 95,3 і у 2002 р. – на 98,6 і 96%. Будь-яке явище являє собою поєднання явищ більш високого та низького рівня.

Для розуміння факторів, які справляли вплив на загальний стан бюджетного процесу в області, та механізмів, що їх посилюють, слід зупинитися на, здавалось би, спільних для регіонів країни, але регіонально значимих відмінностях щодо об'єктивності формування показників бюджету.

Наша країна на момент проголошення незалежності мала високо монополізоване господарство, створення якого на відміну від тенденцій природного руху до нього було наслідком політики штучного укрупнення підприємств. В Україні понад 20% підприємств наймали для повного заповнення робочих місць більше ніж по 1000 працівників кожне. Для порівняння: тільки 6% усіх фірм Німеччини орієнтувалися на таку концентрацію трудового потенціалу. Більш того, якщо у тій же Німеччині лише третина зайнятих працювала у таких фірмах, то в Україні в умовах практично тотальної зайнятості – 77,5%. Значною мірою саме підприємства подібного типу та ще і приналежні переважно ВПК визначали стан Дніпропетровської області, яка продукувала 19,9% обсягу промислової продукції України за радянських часів. Але більш інформативними є не ці цифри, а їх похідні. Надвеликі підприємства були містоутворюючими суб'єктами, утримували домінуючу за обсягами послуг соціальну сферу і забезпечували робочими місцями та доходами значну частину населення території.

Ті ж підходи, які були покладені в основу бюджетної політики, і механізми її реалізації практично не враховували факти передачі на баланс органів місцевої влади різко відмінних за обсягами по регіонах об'єктів

соціальної сфери, призупинення діяльності потужних платників податків і масове вивільнення працівників.

У частково реформованій економіці набуло поширення запровадження спеціальних умов для великої кількості підприємств у частині податкових пільг, звільнення від сплати податків або відстрочення їх сплати, потурання бартерним розрахункам, списання податкової заборгованості тощо.

Пільгові умови господарювання забезпечили підтримку промислового виробництва в регіоні на відносно стабільному рівні (15,7%) стосовно обсягів промислового виробництва України порівняно з іншими регіонами і загальною ситуацією в національній промисловості. Низький рівень використання потужного податкового потенціалу позбавив бюджет регіону значної частини надходжень і став чинником соціальних деформацій. На підтвердження цього свідчать дані моніторингу соціально-економічного розвитку регіонів, за якими Дніпропетровська область уже тривалий час за економічними показниками посідає 2–4 місця, а за соціальними – 20–23.

Ситуацію з фінансуванням соціальних видатків певною мірою пояснює недостатній вплив і включення в процеси соціально-економічного розвитку правової складової фінансового механізму. Ми маємо на увазі усі ті зміни в наповненні бюджету і виконання його видатків, які здійснювалися часом необгрунтовано та непередбачувано і по суті підмінювали зважений курс на соціалізацію окремими кон'юнктурними заходами, не пов'язаними у цілісну систему забезпечення реальної соціальної динаміки для більшості населення країни.

Відокремлені поверхові деформації фінансового механізму доповнюються не менш значимими, що мають організаційно-методичний глибинний характер і не дають змоги вийти на повсюдне забезпечення навіть мінімальних державних соціальних гарантій.

У межах діючої регіональної політики кошти через механізм міжбюджетних відносин передаються від регіонів-донорів до регіонів-реципієнтів. Зміст подібної політики полягає у вирівнюванні як потреб регіонів у видатках, так і потреб в надходженнях. Але визначення обсягів доходів і видатків, що враховуються при розрахунках міжбюджетних трансфертів, будується на різних принципах, що призводить до безпідставного збільшення вилучення доходів до державного бюджету у тих регіонах, до найбільшими темпами зростають доходи. Проте забезпечення рівноцінних стандартів життя в регіонах через подібне вирівнювання, на наш погляд, є проблематичним.

Економічно активні регіони вимушено підвищують техногенну завантаженість територій, змінюють, і не в кращий бік, екологічну ситуацію, в силу чого показники смертності випереджають темпи народжуваності. А видатки на охорону здоров'я, як і на інші види суспільних послуг, обраховуються за показниками чисельності населення в залежності від вікової структури: чим більшою є втрата населення вищих вікових груп, тим більші видатки. Тобто обсяг видатків на охорону здоров'я в індустріально розвинених регіонах не збільшується, як того вимагають об'єктивні

умови, а, навпаки, зменшується з причини зниження кількості населення у вікових групах понад 50 років. Вирівнювання соціального життя за рахунок пониження досягнутих в минулому регіональних соціальних стандартів є асоціальним явищем. По суті вирівнювання стандартів життя через міжбюджетні відносини протікає не на засадах підтягування менш соціально розвинених регіонів до більш соціалізованих, а навпаки. Де-факто такі відносини не націлені не тільки на соціалізацію, а і на підтримання сталого економічного розвитку. У регіонів-донорів, котрі формують лівову частку ВВП і забезпечують надходження до державного бюджету, вилучається значна частина фінансових ресурсів, котрі могли б бути використаними для забезпечення соціально-економічного розвитку. Держава, консолідуючи ці вилучені кошти, віддає їх регіонам-реципієнтам через ускладнений й ігноруючий реальну структуру видатків, що склалася протягом тривалого періоду часу відповідно до вікових груп населення, мережі бюджетних установ, екологічної ситуації та техногенного навантаження, формульний механізм вирівнювання, хоча і за програмами, але фактично на просте споживання. Реципієнти знаходяться майже на повному утриманні донорів і не мають ані важелів, ані стимулів до самостійного розвитку. В результаті кількість регіонів, які наповнюють державний бюджет через вилучення, зменшується, а їх кількість із дотацією збільшується. Віра у конвергенцію регіонального розвитку, за яким економічне зростання має перекинутися на регіони-реципієнти, так і залишається перспективою майбуття.

Якщо існує намір започаткувати регіональний розвиток та отримувати від регіонів належний внесок для здійснення перерозподільних процесів з метою вирівнювання соціальних стандартів, не можна ослаблювати агломерації, що ефективно функціонують. Якби доводи не наводилися фахівцями на користь продовження удосконалення методики визначення необхідних регіонам обсягів надходжень для задоволення потреб, все-таки, мабуть, доцільніше йти шляхом зміни підходів до децентралізації потреби у видатках.

Реалізацію регіональної політики, спрямованої на соціально-економічне піднесення при цьому, ми не пов'язуємо з додатковими дотаціями, а виключно зі зміною філософії досягнення соціальних і економічних зрушень.

Головним у контексті такої політики має стати насичення фінансового механізму управління регіональною динамікою, достатньою кількістю інструментів її забезпечення.

На наш погляд, подолання відставання регіональної бюджетної політики від постулатів фінансової децентралізації має здійснюватися передусім шляхом удосконалення методологічного та організаційно-правового забезпечення фінансового механізму державного регулювання економіки регіону. І тут необхідні цілеспрямовані та узгоджені дії як на загальнодержавному, так і регіональних рівнях в напрямку посилення здатностей регіону діяти самостійно.

У ході обґрунтування заходів, які б корінним чином змінили арсенал регіональної політики, ми звернули увагу на існування асиметрії реалій і

потреб забезпечення соціально-економічного розвитку. На сьогодні, як правило, наукові дослідження спрямовані на визначення територій, які потребують підтримки з боку органів державної влади.

На їх підставі території групуються і наділяються такими назвами, як “слаборозвинена”, “депресивна”, “арсенал допомоги” тощо. Але це констатація статичного стану і аж ніяк не методологія визначення “точок зростання”. Відомо, що країни, які мають досвід подвоєння ВВП за 10 років, робили це виключно за рахунок декількох базових регіонів, розкриття їх економічного потенціалу, а згодом імпульси економічної активності розповсюджувалися від лідерів до аутсайдерів з наступним загальним зростанням соціальних стандартів в усіх регіонах. Мабуть, проблема підтримання і посилення соціально-економічного розвитку економічно активних регіонів і подолання пасивності регіонів-реципієнтів потребує більш скоординованих зусиль регіональних владних структур або концентрації управління цим процесом у регіонах-лідерах. Необхідно викоринювати споживацьку ідеологію, примусити їх не тільки обговорювати, а і вирішувати питання спільного розвитку території на засадах створення тандемів “лідер – вимушено пасивний регіон”. З цього приводу відомий німецький економіст Г. Гірш сказав, що “кожний регіон повинен віднайти своє покликання”.

Разом з позитивними зрушеннями у складі фінансових важелів забезпечення управління регіональним розвитком, які сприяли певною мірою виходу регіону на дещо вузький щабель фінансового потенціалу, промислово розвинений регіон так і не має бажаного обсягу фінансових ресурсів, у тому числі бюджетних, в силу чого неспроможний спрямовувати кошти на розвиток житлового будівництва, ремонт мережі комунального господарства, благоустрій міст, сіл, селищ, розвиток системи зв'язку і теледіалогомунікацій, ремонт та розвиток систем водопостачання, будівництво доріг, мостів та розбудову технічної і технологічної інфраструктури взагалі. Такий стан справ віднаходить пояснення в діючому правовому полі, яке звужує фінансові можливості обласного бюджету. Прояв обмежуючих чинників відтворюється через недосконалі інструменти його планування і виконання. Чинна бюджетна норма фінансового забезпечення бюджету розвитку не надає обласним бюджетам права на внутрішні та зовнішні запозичення. До останнього часу не визначений порядок створення, використання і реалізації в разі необхідності комунальної власності. В економічному секторі дотепер відсутній обіг акцій підприємств. Діє тільки первинна емісія.

Згідно з дефініцією державне управління, особливо на рівні, наближеному до територіальної спільноти людей, являє собою діяльність, в результаті якої уже сьогодні мають бути прийняті рішення, наслідками яких завтра були б задоволені жителі регіону або окремих адміністративно-територіальних утворень. Мірою, а то і суддею тому, що добре, а що погано в регіональній соціально-економічній політиці, мають бути не догми або точки зору окремих суспільних груп, а виключно людина.

Логіка цивілізаційного розвитку людини вбудовується в такий механізм соціального регіонального сходження, за яким владні структури не очікують надходження коштів, а займають активну позицію щодо джерел їх продукування. Зазначене потребує кардинальної зміни підходів до бюджетної політики і в силу незначної бюджетної бази розвитку вимагає активізації бюджетно-інвестиційних процесів.

Негаразди з обсягами фінансування соціальних заходів в умовах зростання соціально-політичних вимог до їх нарощування спонукали до пошуку джерел фінансування більш повноцінного виконання завдань соціалізації економіки в межах наявних коштів.

Проведені нами в руслі такої концепції дослідження дозволили чітко окреслити принаймні два напрями вдосконалення фінансового механізму регулювання соціально-економічного розвитку регіону, які надають можливість додаткового отримання фінансових ресурсів.

За період розбудови незалежності України у відповідні проміжки часу створювалися різні цільові фонди (Фонд України соціального захисту інвалідів, Пенсійний фонд, Фонд сприяння зайнятості населення, Фонд ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи і соціального захисту населення, Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності). Але при їх функціональній односпрямованості різнопорядкованість інституцій призвела до неузгодженості управлінських рішень, неефективного використання державних коштів, а також дублювання окремих витрат через недосконалі й неузгоджені правила їх виплат. Ще у 1995 р. Президент України Л.Д. Кучма у своєму Зверненні до Верховної Ради України наголосив, що “вужькоспеціалізована система управління соціальною сферою надзвичайно дорого обходиться державі. В той же час вона аж ніяк не сприяє проведенню узгодженої соціальної політики. Відсутня координація. Ніхто не несе відповідальності за зволікання у прийнятті назрілих управлінських рішень”.

Підтвердженням важливості й актуальності вирішення цієї проблеми є той факт, що навіть при зменшенні кількості отримувачів субсидій та пільг із місцевих бюджетів питома вага їх в загальній кількості населення залишається високою – понад 25%.

За умов відсутності чіткого розмежування повноважень (які повною мірою не вирішив і Бюджетний кодекс) та недосконалої методології планування місцевих бюджетів, що призводять до концентрації значної кількості видаткових функцій на місцевому рівні в обсягах, які переважають власні дохідні джерела, а трансферти з державного бюджету зростають, неможливо досягти межі соціальних стандартів.

На наш погляд, єдиною можливістю забезпечити стратегію соціального піднесення в діючих реальних умовах треба визнати орієнтацію на узгодження односпрямованих соціальних видатків різними інституціями. Є всі підстави виходити з методичних можливостей побудови дієвої системи формування і реалізації соціального руху не на підґрунті підпорядкованості, а на засадах узгодженості інтересів і дій.

У Дніпропетровській області протягом 2001–2003 рр. пройшла апробацію розроблена Міністерством праці та соціальної політики України національна модель соціального бюджету. Результати підтвердили перспективні можливості системного підходу до формування соціальних заходів через адаптацію такої моделі до умов регіону та розроблення на її основі регіонального соціального бюджету. Навіть короткострокова практика його дії на теренах області дозволила реально реалізувати в повному обсязі програмно-цільовий метод формування місцевих бюджетів і аргументовано забезпечувати надання бюджетних запитів центральним органам влади щодо обсягів міжбюджетних трансфертів місцевим бюджетам. До того ж за умови об'єднання фінансових ресурсів усіх інституцій питома вага коштів, необхідних для здійснення соціальних видатків з державного і місцевих бюджетів, зменшується при суттєвому збільшенні страхових внесків. Уже планові показники 2004 р. щодо соціальних видатків Дніпропетровської області зменшилися на 7% порівняно з 2001 р. при забезпеченні їх більш адресного спрямування.

Формуючи бюджетну політику і механізм її реалізації, необхідно усвідомлювати існування подвійного ефекту від втручання в економічні і соціальні процеси, який може бути і позитивним, і негативним. І саме порушення балансу між конструктивним і негативним у соціальних зрушеннях, зневага до складного комплексу взаємовідносин, зв'язків та інтересів суб'єктів господарювання і великих соціальних груп призвели до знеособлення соціальних інститутів та закладів.

Як відомо, законодавча база в окремий період збільшила видатки на надання пільг, субсидій та допомог населенню із 83,5 до 286,9 млн грн, а з урахуванням усіх видів допомог їх питома вага збільшилась із 52 до 62 %. У зв'язку з цим зменшилися видатки на утримання бюджетних установ, благоустрій, житлово-комунальне господарство. Водночас обсяг фонду оплати праці працівників бюджетних установ, що фінансується з місцевих бюджетів області, збільшився із 388 до 685 млн грн, або в 1,8 раза.

Борги бюджетних установ із заробітної плати склали у 1998 р. понад 100 млн грн, тобто стільки, скільки за станом на початок 2004 р. у всьому господарському комплексі. Громіздкість і складність процесу погашення цих боргів підтверджує динаміка курсу долара США.

Ліквідація боргів із заробітної плати із-за дефіциту фінансових ресурсів здійснювалася не на засадах зростання бюджету, а за рахунок зростання інших боргів. Так, зокрема, станом на 1 січня 2000 р. борги установ бюджетної сфери та по наданих населенню субсидіях і пільгах за енергоносії склали 195 млн грн, а поточні потреби у видатках на зазначені цілі у 2000 р. наблизилися до 299 млн грн, що у сукупності перевищувало 40% бюджету області.

Орієнтири економічного зростання вимагають закладення до фінансового механізму інструментів упереджувальної дії.

Ряд заходів, прийнятих до впровадження на різних рівнях управління, уже можна кваліфікувати як такі, що попереджають порушення рівноваги в економіці чи то помножують її наслідки. Серед них слід виділити

вдосконалення у 2003 р. ряду правил і процедур бюджетного процесу. Так, відповідно до рішення Кабінету Міністрів України Міністерством фінансів України затверджено контингент доходів, який став нарешті одним планом доходів як для місцевих бюджетів, так і для податкової адміністрації. На 2004 р. ця процедура набула ще більш чітких контурів через визначення відповідальних органів за кожним видом доходів.

За наслідками матеріального забезпечення державного менеджменту регіонів є потреба схвалення впровадженого у 2004 р. урядом і Верховною Радою України принципово нового механізму фінансового забезпечення місцевих бюджетів щодо фінансування соціально захищених видатків за умови тимчасових касових розривів. Державне казначейство відтепер має змогу надавати місцевим бюджетам кредити в межах планового бюджетного періоду за рахунок коштів єдиного казначейського рахунку на договірних умовах без нарахування відсотків за користування цими коштами. Більше того, за результатами виконання місцевих бюджетів місцеві органи влади в разі потреби можуть звертатися до Міністерства фінансів України щодо середньострокових безвідсоткових позичок і щомісяця їх отримувати. Певною мірою наша позиція щодо надання бюджетній політиці активного характеру підтверджується і впровадженням у фінансову практику регіонів субвенцій на упередження аварій у житлово-комунальному господарстві. Її обсяг Дніпропетровській області на 2004 р. визначено в сумі 31,4 млн грн.

Є підстави вести мову і про включення в дію тої складової фінансового механізму, яка забезпечує розширення дохідної бази і збільшує вплив місцевих бюджетів на регіональну економіку. Підтвердженням виходу регіону на новий етап бюджетного фінансування його потреб є перевиконання у 2003 р. плану доходів загального фонду державного бюджету, за рахунок якого здійснюється перерахування дотацій вирівнювання місцевим бюджетам області. Це надало змогу отримати у 2004 р. додаткову дотацію у розмірі 59,2 млн грн. Обсяг додаткової дотації можна досягнути, якщо врахувати, що по Україні в цілому її сума до розрахунків з місцевими бюджетами (областями) за перевиконання плану надходжень податків складає 93,9 млн грн.

Така стратегія, з одного боку, дасть додатковий імпульс до розвитку виробничих сил. З іншого – у державі вивільняться значні обсяги розпорочених сьогодні сум державного бюджету і кваліфікованих працівників, що займаються адмініструванням цих коштів, які можуть бути використані на реалізацію певних державних програм розвитку.

Донедавна ми говорили про залучення іноземних інвестицій, сьогодні це питання вже розглядається у дещо іншій площині – інвестором серед інших має стати український народ, а для цього повинна бути відтворена інвестиційна функція заробітної плати, тобто зростання платоспроможного попиту населення. Заробітна плата за умов ринкової економіки як макроекономічна категорія відображає сукупний платоспроможний попит населення, який визначає структуру і динаміку виробництва. При зменшенні доходів населення і диспропорціях між ціною труда та його

вартістю звужується внутрішній ринок і, як наслідок, скорочується виробництво, що призводить до зменшення бази оподаткування, скорочуються доходи бюджету і таким чином це негативно впливає на потенціал держави у вирішенні інвестиційних і соціальних завдань, зокрема у проведенні реформ у соціальній сфері.

Економіка, базована на низькій вартості робочої сили, не забезпечує високі стандарти споживання, процеси нагромадження, якісного відтворення робочої сили. За таких умов стримується й розвиток житлово-комунальної та соціальної сфери, зокрема формування страхових фондів, ресурсів пенсійного забезпечення та освіти.

У зверненні до Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України 21 травня 2004 р. про основні проблемні питання бюджетної політики на 2005 та наступні роки Президент України Л.Д.Кучма зазначив, що важливою соціальною проблемою, на вирішення якої має бути спрямована бюджетна політика на 5–10 років, має стати житлова. Існує два головних напрями її вирішення.

Перший – це спорудження за рахунок бюджетних коштів соціального житла для тих категорій населення, які не можуть власними силами розв'язати житлове питання.

Другий – це розвиток кредитування спорудження та придбання житла, включаючи іпотечне кредитування. Тут роль держави і бюджету має полягати у створенні умов для розвитку іпотеки та стимулювання участі населення в житлових програмах шляхом покриття частини витрат для певних категорій громадян.

Говорячи сьогодні про створення іпотечного ринку, ми повинні чітко усвідомлювати, що розгалужена і ефективна система іпотечного кредитування для задоволення потреб населення в купівлі житла має спиратися знову ж таки на його платоспроможний попит.

Таким чином, проблема підтримання тенденції економічного зростання і надання їй сталого характеру вимагає переходу від бюджету як фіскального плану доходів і витрат до бюджету як інструменту регулювання темпів і пропорцій суспільного розвитку не тільки на макrorівні, а й на рівні окремих регіонів. У зв'язку з цим особливого значення набувають узгодженість міжбюджетних стосунків та поліпшення управління фінансовими ресурсами не тільки з боку держави в особі центральних органів влади, а й з боку регіональних управлінських структур та органів місцевого самоврядування через місцеві бюджети. Але цю роботу по вирішенню соціальних проблем слід переорієнтувати з напрямку виключної підтримки депресивних регіонів у площину недопущення пониження активності регіонів-лідерів. Реалізація концепцій сталого економічного розвитку через надання пріоритетів регіонам-донорам бюджету вимагає подальших досліджень щодо визначення можливостей посилення їх фінансового потенціалу в межах наявних ресурсів.